

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu
ks. prof. zw. dr hab. Wiesław Wenz
Kierownik Katedry Prawa Kanonicznego i Prawa Wyznaniowego

50-329 Wrocław; pl. Katedralny 12/6
51-502 Wrocław, ul. Miłoszycka 20 A
email: wwenz@archidiecezja.wroc.pl
swojczyce@archidiecezja.wroc.pl
kom.: +48/694448176; 071/321-74-15
[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0002-2247-6160](https://orcid.org/0000-0002-2247-6160)

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Wprowadzenie

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. TOMASZA KRZYSZTOFA KWIETNIA, pt. *Sakramentalność powtórnych małżeństw w Kościele katolickim i Kościele prawosławnym*, Lublin 2023, ss. 411, została przygotowana w związku z uchwałą Rady Instytutu Prawa Kanonicznego, Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie z dnia 26 czerwca 2023 roku, o czym zostałem poinformowany w stosownym piśmie Pana Dziekana Prof. dra hab. Andrzeja Herberta z dnia 03 lipca 2023 roku. Dokumenty z kopią pracy doktorskiej zostały mi przekazane dopiero 12 września 2023 roku.

Prezentacja rozprawy i ocena wstępna

Rozprawa ks. mgra lic. TOMASZA KRZYSZTOFA KWIETNIA pt. *Sakramentalność powtórnych małżeństw w Kościele katolickim i Kościele prawosławnym* została napisana na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, w Instytucie Prawa Kanonicznego, w ramach seminarium z Prawa Katolickich Kościołów Wschodnich, pod kierunkiem ks. prof. Leszka ADAMOWICZA. Rozprawa doktorska składa się z karty tytułowej, spisu treści [s. 2-4], wykazu skrótów [s. 5-6], bibliografii [s. 7-46], wstępu [s. 47-60], czterech rozdziałów: [I – s. 61-147]; [II – s. 148-237]; [III – s. 238-327]; [IV – s. 328-390], zakończenia [s. 391-405] oraz streszczeń: w języku polskim i angielskim [s. 406-411].

Po wnikliwej lekturze tak obszernej rozprawy doktorskiej, uprzedzając nieco merytoryczną jej ocenę, chciałbym z przekonaniem stwierdzić, że podjęte i zrealizowane przez Doktoranta zagadnienie nigdy w takiej formie – bardzo skrupulatnie i z naukową troską o szczegółową prezentację poszczególnych elementów obranego zagadnienia – nie było prezentowane. Doktorant osobiście w treści i narracji rozprawy sumiennie wskazywał bardzo wiele dotychczasowych tekstów naukowych, w których pojawiały się cząstkowe zagadnienia, interesujące i ważne dla stworzenia tak bogatej i inspirującej mozaiki, w odcieniach której zawsze jawiła się troska pasterzy Kościoła katolickiego i wspólnot Kościoła prawosławnego o poprawne odkrycie i zachowanie tożsamości wiary, zgodnie ze stanem sumienia i osobistym zrozumieniem treści depozytu wiary. Warto

wspomnieć, że obrona przez Doktoranta teza doktorska, jasno zaprezentowana we wstępie do rozprawy, jeszcze nigdy nie otrzymała tak monograficznego kształtu. Sama treść i sposób prezentacji szczegółowych zagadnień stanowi w tym przypadku o powadze zaprezentowanych osiągnięć naukowych, co obiektywnie winno zyskać uznanie i być zauważone. Niewątpliwie w układzie i treści prezentowanej monografii widać naukowe doświadczenie Promotora rozprawy, który posiada zdolność inspirującego czuwania nad gorliwością, zapałem i pracowitością Doktoranta. Lektura rozprawy doktorskiej zrodziła również u recenzenta przekonanie o rzetelnej pracowitości i sumienności badawczej Doktoranta.

Tak opracowana teza doktorska ukazuje wielopłaszczyznowe pochylenie się nad sakramentalnością powtórnych małżeństw, co wymagało od Doktoranta rzetelnego poznania źródłowych przesłanek kształtujących dyscyplinę teologiczną i kanoniczną w tym zakresie i w dziedzictwie poznawczym zarówno wspólnoty Kościoła katolickiego, jak i Kościoła prawosławnego w różnorodnych odcieniach tradycji prawosławnej. Rozprawa jest wielowątkowa a układ podjętych zagadnień został przedstawiony w sposób bardzo uporządkowany. Treść wtrąceń Doktoranta przy prezentacji poszczególnych zagadnień świadczy jedynie o tym, że sposób prezentacji całości zagadnienia Doktorant ma odpowiedzialnie przemyślany i bardzo logicznie ułożony. Dlatego w pracy nie ma zbędnych powtórzeń, jak również miejsc, które by wymagały dodatkowego wyjaśnienia i dopracowania tak treściowego, jak i merytorycznego. Uwagi i odsyłacze do poszczególnych części doktoratu potwierdzają dogłębne poznanie dyscypliny katolickiej i prawosławnej w zakresie rozumienia i należynej troski o sakramentalność powtórnych małżeństw, co stanowi tezę szczegółową prezentowanego opracowania. Doktorant z dużą troską o integralność tekstu i merytoryczną egzemplifikację obranej tezy zaprezentował w przedstawionym do recenzji studium to, co jest najistotniejsze dla obiektywnego ukazania dyscypliny kanonicznej i teologicznej zagadnienia sakramentalności, jako przymiotu małżeństwa, który ma swoje źródło w sakramencie chrztu świętego. Fundamentalna źródłowość tego przymiotu nie może podlegać ludzkim spekulacjom, bowiem człowiek nie ma uprawnień i realnych możliwości, by zmieniać to, co jest darem samego Boga i to w zbawczym wymiarze.

Jako recenzent nie ukrywam przekonania, że powierzona do oceny rozprawa, a zwłaszcza lektura jej treści, znacząco poszerzyła moją świadomość kanoniczną w zakresie prezentowanej tezy badawczej. Doktorant oparł swoje badania na rzeczowej analizie koniecznych źródeł prawa, na bardzo bogatej literaturze przedmiotu, co wiarygodnie potwierdzają przypisy i wykaz bibliograficzny niniejszej rozprawy. Dlatego rozprawa doktorska ks. mgra lic. TOMASZA KRZYSZTOFA KWIETNIA niewątpliwie wpisuje się do katalogu ważnych pozycji prawno-kanonicznych, znaczących opracowań kanonicznych, w których Autor z sumiennością i biegłością metodologiczną podjął się wielowątkowego uporządkowania obecnych w literaturze tez i poglądów znaczących dla Kościoła katolickiego i prawosławnego autorów, których poglądy Doktorant potrafił merytorycznie ocenić i zaproponować poprawną interpretację, która nie będzie sprzeczna z logiką i treścią naukowego poznania. Doktorant zawsze potrafił zaproponować niesprzeczną interpretację, która dobitnie świadczy o jego dobrym przygotowaniu naukowym i jest zwiastunem zapowiadającym oczekiwany udział Doktoranta w rozwoju dyscypliny kanonicznej, również w ramach dyskusji międzywyznaniowej. Doktorant jest świadomy tego, że *porządek kanoniczny jest swoistą infrastrukturą społeczno-instytucjonalną*

dla prawd wyrażonych w dogmacie, jest służebny wobec nauki dogmatycznej [s. 56]. Towarzyszyło mu również przekonanie, że kanonista katolicki powinien też być teologiem znającym funkcję prawa w Kościele. Musi rozumieć naturę dogmatyczną instytucji Kościoła, aby ją zamieniać na język norm prawnych. Tego oczekiwał również Jan Paweł II, który promulgując Kodeks Prawa Kanonicznego wskazał, że normy kanoniczne są *pasem transmisyjnym dla współczesnej eklezjologii*. To wszystko udało się Doktorantowi osiągnąć dzięki zastosowanej w rozprawie ogólnej metodzie kanonistycznej, która w ocenie nestora polskiej kanonistyki ks. prof. Remigiusza Sobańskiego zakłada u kanonisty *połączenie, zgranie sprawności prawniczej i teologicznej, dającej sprawność kanonistyczną*.

Doktorant z rzetelnością podjął się opracowania szczegółowych treści, które wyczerpują postawioną tezę badawczą o *sakramentalności powtórnych małżeństw w Kościele katolickim i Kościele prawosławnym*. Stąd w rozdziale I pt. *Sakramentalność małżeństwa w doktrynie teologicznej i kanonistycznej* zaprezentował najpierw tezy istotne dla katolickiego rozumienia sakramentalności małżeństwa: wskazał na podstawy, istotną dla zrozumienia zasadę tożsamości naturalnego kontraktu i sakramentu w małżeństwie ważnie ochrzczonych, wagę tych ustaleń dla katolickiej koncepcji małżeństwa i relacji na osi kontrakt – sakrament. Następnie Doktorant zaprezentował prawosławne rozumienie sakramentalności małżeństwa, podstawy i etapy powstawania małżeństwa sakramentalnego, ich wartość dla prawosławnej koncepcji małżeństwa i rozumienia relacji: kontrakt – sakrament. Całość rozważań I rozdziału została podsumowana we wnioskach. Rozdział II Doktorant poświęcił powtarzalności małżeństwa w kontekście ideału monogamii. Aby temat ukazać w sposób obiektywnie wyczerpujący pokusił się na benedyktyńską egzemplifikację szczegółowych zagadnień: od samej terminologii, przez powtarzane małżeństwa w księgach Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu, małżeństwa w Kościele pierwotnym oraz zagadnienie powtarzalności w kontekście jedności małżeńskiej: perspektywa katolicka i prawosławna, jak również w kontekście nierozzerwalności małżeństwa: perspektywa katolicka i prawosławna. Tę część skomplikowanych i bogatych rozważań Doktorant także podsumował niebagatelnymi wnioskami. Rozdział III został poświęcony zagadnieniu *władzy Kościoła wobec uprawnienia wiernych do zawarcia powtórnego małżeństwa*. Doktorant wprowadził wiele nowych sformułowań i terminów, obecnych w literaturze, ale również z motywu jasnej terminologii, aby treść odpowiadała wydarzeniu i postawie, która wynika z uprawnienia wiernego. Logika opracowania w tej części rozprawy wskazała, aby Doktorant odpowiedzialnie zaprezentował przyczyny ustania małżeństwa sakramentalnego w perspektywie katolickiej i prawosławnej. Wartościowe są szczegółowe oceny Doktoranta przy prezentacji poszczególnych rozwiązań teologiczno-kanonicznych, tak po stronie katolickiej, jak i prawosławnej. Ta odmienność jest również obecna w rozumieniu władzy Kościoła wobec *woli remariażu* co Doktorant ukazał bardzo szczegółowo prezentując stanowisko Kościoła prawosławnego. Taki sam zabieg okazał się konieczny w zakresie prezentacji *statusu teologiczno-kanonicznego różnych typów remariażu*, zwłaszcza w realizacji kanonicznej dyscypliny prawosławnej. Dopełnieniem sumującym stan zaprezentowanych rozważań Doktorant zawarł w kolejnych wnioskach, z których treści wynika, że posiada właściwe obiektywne rozeznanie w prezentowanej tezie i nie ma co ukrywać, jawi się jako specjalista mogący rozwiązać trudniejsze kwestie w tym zakresie. Skomplikowana teoria działań na płaszczyźnie prawosławnej i subiektywna uznaniowość kanoniczna przy ocenie poszczególnych sytuacji wiernych wymaga stabilności wiedzy i sprawiedliwej

dyscypliny, aby w niczym istotnym nie naruszyć depozytu wiary i moralności. Taka postawa okazała się konieczna przy prezentacji tezy doktorskiej zawartej w rozdziale IV, poświęconym *Sancta sanctis a uprawnienie rozwiedzionych repetentów do przyjęcia Komunii Świętej*. Rozdział IV stanowi oczekiwane dopełnienie narracji całej rozprawy, bowiem ma walor praktyczny w zakresie realizacji dyscypliny kanonicznej w postawie wiernych, którzy pragną korzystać ze źródła Bożej łaski w życiu codziennym. Autor z odpowiedzialnością zaprezentował w tym zakresie perspektywę katolicką i prawosławną. Postarał się wskazać na teologiczne i kanoniczne zawirowania, które w najnowszej historii pojawiły się na bazie nieodpowiedzialnych i często naiwnych interpretacji promulgowanych norm i wypowiedzi zawartych w dokumentach kościelnych. Doktorant nie obawiał się wejść w merytoryczny dialog z nieprawidłowymi interpretacjami, zawsze potrafił wskazać na logiczne i spójne rozwiązania, które zostały zawarte w dokumentach kościelnych, wydawanych przez kolejnych Pasterzy Kościoła katolickiego. Właściwa interpretacja polega na odczytaniu tego co spójne i prawdziwe dla rozwoju wiary i moralności wiernych, co nie zawsze było i jest obecne w głosach nawet hierarchii kościelnej. Sumiennosc poznawcza Doktoranta zaowocowała tym, że miał również odwagę kolejny raz wejść w merytoryczny spór w ocenie prezentowanych poglądów, wskazując na brak logiki i wierności dziedzictwu teologicznemu i kanonicznemu. Nowoczesność nie polega na burzeniu fundamentów wiary, ale na odczytywaniu Bożego zamysłu w kontekście osiągnięcia zbawienia. Lektura rozprawy przekonała mnie, że Doktorant dobrze osiadł tak naukowo jak i przedmiotowo w dyscyplinie kościelnej, jest przekonany do wierności i prawdy, która jedynie uzdalnia człowieka do życia w wolności dziecka Bożego, które w niczym nie będzie lekceważyło Bożej woli i Bożego prawa.

Praca doktorska ks. mgra lic. TOMASZA KRZYSZTOFA KWIETNIA wpisuje się jako nowatorskie i monograficzne opracowanie interesującego zagadnienia, w bardzo wielu miejscach rozprawa stanowi *novum* propozycji w zakresie kanonicznej interpretacji szczegółowej postawionych zagadnień, ukazuje jak prowadzić uczciwy i merytoryczny dialog na argumenty, kiedy prezentuje się dyscyplinę teologiczną i kanoniczną w relacjach międzywyznaniowych. Od strony technicznej rozprawa doktorska została napisana w języku polskim, liczy 411 stron tekstu i sumiennie wykonanych metodologicznych komponentów. Kompozycja poszczególnych rozdziałów jest harmonijna, rozdziały stanowią pod względem tematycznym zintegrowaną całość. Po wnikliwej lekturze jestem przekonany, że przedstawiona do recenzji rozprawa jest pracą samodzielną, a sam Doktorant podejmując się naukowego trudu potrafił wystarczająco przekonać o dobrym, trafnym i precyzyjnym określeniu zakresu badań naukowych – co zaprezentował we wstępie i rozdziałach - właściwym potraktowaniu źródeł i ważnych dla tej specjalistycznej tematyki naukowych opracowań, w dużej mierze zagranicznych, co tym bardziej podnosi wartość i walor prezentowanego opracowania, istotnego dla rozwoju polskiej kanonistyki. Sposób cytowania, odniesienia do źródeł i wykorzystanej literatury przedmiotu uważam za ujednolicony, poza drobnymi literówkami nie zauważyłem istotnych mankamentów, tak w zakresie metodologicznej dokumentacji pod kreską, jak i w zapisach bibliograficznych. Doktorant w rozprawie ukazał autorską konsekwencję w działaniach, zdobył się niemal na perfekcję w przygotowaniu strony metodologicznej i merytorycznej rozprawy, wykazał się wielką starannością w realizacji koniecznych elementów konstytutywno-formalnych takich opracowań, wymaganych dla wiarygodności wstępu i zakończenia rozprawy. Doktorant ujawnił również wielką

dokładność i pilność w zgromadzeniu źródeł, istotnych dla jakości rozprawy, jak i przedmiotowej literatury oraz naukowej dokumentacji wykonanej w przypisach. Autor bardzo dobrze zadbał o wierne stosowanie zasad poprawności metodologicznej. W samej treści można dostrzec zaledwie jednostkowe nieprawidłowości stylistyczne, czy jak wspomniałem literówki, co niewątpliwie zawsze udaje się ostatecznie skorygować i co nie ma najmniejszego wpływu na obniżenie waloru merytorycznej wartości tak udanych szczegółowych badań. Staranność Autora rozprawy jest widoczna, co wskazuje na istotny wkład osobistej pracy we wszystkich partiach materiału badawczego. Treść rozprawy, jakoś stwierdzeń, krytyczna samodzielność w ocenie nieprawidłowych treści różnych autorów, propozycja rozwiązań i wyprowadzone wnioski dowodzą o wypracowywanej autorskiej subtelności kanonicznej w prezentowaniu interesujących konstatacji, ważnych dla teologiczno-kanonicznej dyscypliny Kościoła katolickiego i Kościoła prawosławnego. Niewątpliwie patronat ks. prof. Leszka Adamowicza przyczynił się do osiągnięcia takiej jakości w prezentowanym opracowaniu naukowym.

Materiał badawczy został przez Autora rozprawy poprawnie rozłożony i uporządkowany, postawiony problem jest inspirujący i godny monograficznego opracowania, zwłaszcza w kontekście naukowego poznania i logicznego ułożenia obfitego już szczegółowego dorobku w zakresie kanonicznych działań, istotnych tak dla ochrony depozytu i porządku wiary w zakresie sakramentów i sakramentalności powtórnie zawieranych małżeństw, jak również w zakresie ochrony tożsamości wiary katolików łacińskich i żyjących we wspólnotach Kościołów wschodnich. Ukazane istotne różnice w zakresie postrzegania przymiotu sakramentalności powtórnie zawieranych małżeństw mają jedynie inspirować do wiernego poznania i przestrzegania dyscypliny Kościoła katolickiego, aby nie utracić Bożej łaski i Bożych darów, koniecznych do osiągnięcia zbawienia. Biorąc pod uwagę wartość osiągnięcia naukowego Doktoranta mam przekonanie, że z powodzeniem dołączył On do grona znawców tematu i wpisuje się znakomicie i twórczo w dotychczasowe osiągnięcia naukowo-badawcze grona polskich i zagranicznych kanonistów z głęboką znajomością teologii.

Bibliografia zaprezentowana w opracowaniu jest dużo bardziej niż wystarczająca, wyczerpuje niemal kompletną bazę, istotną dla merytorycznej prezentacji obranego przez Doktoranta zagadnienia. Układ bibliografii i jej podział cząstkowy jest poprawny i właściwy a więc spełnia wymogi stawiane w tym zakresie rozprawom doktorskim. Praktycznie nie mam uwag negatywnych, minimalne i jednostkowe defekty są jedynie wynikiem ludzkiego błędu, a czasem złośliwości *rzeczy martwych*, co użytkownicy komputerowych działań mogą dostrzegać na co dzień.

Wnioski dla oceny merytoryczno-formalnej pracy doktorskiej

- Ks. mgr lic. TOMASZ KRZYSZTOF KWIECIEŃ w prezentowanej rozprawie, którą należy postrzegać jako ważne i twórcze studium, istotne dla kanonistyki, nauk prawnych i eklezjologii, podjął się integralnego zrealizowania tezy badawczej w zakresie *sakramentalności powtórnych małżeństw w Kościele katolickim i Kościele prawosławnym*. W dotąd wydanych polskich i zagranicznych wydawnictwach kanonicznych nie ma tak całościowego opracowania kwestii sakramentalności powtórnie zawieranych małżeństw. Doktorant odniósł się do wszystkich ważnych dla tej dyscypliny kanonicznej kościelnych dokumentów, potraktował zagadnienie

źródło, czego dowodem jest nie tylko wykaz bibliograficzny ale realna treść zaprezentowana w narracji rozprawy. Ważnym jest element krytycznej oceny, zwłaszcza kiedy te same źródła były prezentowane przez innych autorów w sposób dosyć lakoniczny, wybiórczy jako potwierdzenie ich tez, które z merytorycznością przekazu nie miały wiele spójnego. Doktorant zadbał o to, wskazać na te nieprawidłowości, a nawet sprzeczności w prezentowanych wnioskach danych autorów. Sumiennie podszedł do wykonania pracy naukowej, był w stanie zaobserwować nie tylko zmianę poglądów naukowych u ks. prof. Wojciecha Góralskiego, ale i miał odwagę wskazać na niekonsekwencję u innych badaczy, tak zagranicznych jak i polskich. Doktorant korzystał z bogato zgromadzonej literatury przedmiotu, bowiem tego wymagał trud klarownego ukazania dyscypliny katolickiej i prawosławnej w zakresie sakramentalności powtórnie zawieranych małżeństw. Podjął właściwą dyskusję i twórczy dialog w zakresie szczegółowych zagadnień, które składają się na całość tezy badawczej. Osiągnięcia i prezentacje poszczególnych autorytetów z zakresu kanonistyki Kościoła łacińskiego i Kościoła prawosławnego w interesującym Go zagadnieniu zostały nie tylko zauważone i zaprezentowane, ale w sposób właściwy i z naukową odpowiedzialnością oraz rzetelną precyzją włączone do treści prezentowanej rozprawy doktorskiej. Doktorant w najmniejszym nawet wymiarze nie pokusił się na przywłaszczenie cudzej myśli czy też prezentowanej autorskiej tezy. Jeśli odnosił się do dorobku innych autorów lub korzystał z osiągnięć autorytetów w tej dziedzinie badań kanonistycznych to wiernie potwierdzał tę czynność w sposób właściwy dla praktyki metodologicznej i poziomu odpowiedzialnych badań naukowych. Mając bowiem na uwadze rozwój danej dyscypliny i szczegółowych badań tematycznych, nie można współcześnie zrezygnować z takiego działania w zakresie interdyscyplinarnego korzystania z dorobku innych autorów, których Doktorant promuje na kanwie kanonicznych relacji, właściwych dla obranej szczegółowej tezy badawczej. Dokładność bibliograficznego zapisu ujawnia staranność Autora w tym zakresie.

- Na zawartość merytoryczną przedstawionej do oceny rozprawy złożyły się wstęp, cztery rozdziały i zakończenie. Jak wskazano wyżej wstęp do pracy doktorskiej w metodologicznym wymiarze wyczerpuje znane i przyjęte w metodologii tego typu rozpraw elementy formalno-konstytutywne. Autor wykazał wielką staranność i świadomość badawczą, jasno określił cel i problem rozprawy, krytycznie odniósł się do źródeł i literatury przedmiotu, która stanowiła szeroką i wyczerpującą bazę dla przygotowywania rozprawy. Autor wskazał na wątek wiodący w rozprawie i osiągnięcie wątku docelowego, jako ukoronowanie swoich badań, co świadczy o konsekwentnym omówieniu problemu określonego w tezie rozprawy doktorskiej. W merytorycznej treści rozprawy bardzo poprawnie i ściśle korzystał ze źródeł kanonicznych Kościoła katolickiego i Kościoła prawosławnego oraz wiarygodnie udokumentował taki sposób działania. Autor w sposób zwięzły zaprezentował treść rozprawy, dokładnie wskazał na zastosowane metody, określił *novum* pracy, postawił istotne dla naukowej rozprawy doktorskiej pytanie, które zwiastowało sam problem badawczy i opracowywane zagadnienie: *czy doktryna teologiczna i kanonistyczna Kościoła katolickiego i Kościoła prawosławnego uznają sakramentalność powtórnych małżeństw?* Tak postawione pytanie inspiruje do udzielenia

odpowiedzi, jakiej Doktorant udzielał w wymiarze szczegółowym przez cały czas prezentowanej narracji w rozprawie, akcentując uznawalność nierozzerwalności i sakramentalności małżeństwa chrześcijańskiego lecz praktyka pastoralna ujawnia już rozbieżność dyscyplinarno-kanoniczną i inną motywację teologiczną w tym zagadnieniu.

- Merytoryczna treść czterech rozdziałów, układ metodologiczny rozprawy, istotne dla następujących po sobie szczegółowe części zagadnienia wykazują, że rozprawa całościowo stanowi zintegrowane i spójne opracowanie postawionego tematu zgodnie z przyjętym kluczem badawczym. Doktorant podjął się ukazania istotnych problemów i tematów dla zrealizowania tezy o sakramentalności powtórnie zawieranych małżeństw w Kościele katolickim i prawosławnym. Doktorant wykazał się sumiennością i krytyczną odwagą w prezentowaniu zagadnień trudnych i historycznie skomplikowanych. Ukazał jednak, zwłaszcza w nauczaniu Kościoła katolickiego wspólny mianownik dla dokumentów od Jana Pawła II do Papieża Franciszka, wskazał na spójność dogmatyczną i kanoniczną tego dziedzictwa prawnego, jak również wykazał niekonsekwencję niektórych Autorów, zwłaszcza kiedy okazali się autorytetami spłaszczającymi przesłanie papieskie i tymi, którzy mieli odwagę spauperyzować faktyczne przesłanie normatywności eklesjalnej, bazującej na źródłach wypływających z prawa Boskiego. Doktorant nie wahał się wskazać na braki w merytorycznym przesłaniu prezentowanych opracowań, chcąc w ten sposób ukazać wartość prawdy obiektywnej, istotnej dla nierozzerwalności i sakramentalności małżeństwa, nawet zawieranego powtórnie. Czas łaski jest dla człowieka okolicznością czerpania z Bożych źródeł dlatego wymaga prawdy obiektywnej. Tego porządku nie zdobędzie się na zakłamaniu czy też zniekształceniu Bożego przekazu, jaki wynika z tradycji i tożsamości Bożych darów i mocy Ducha Świętego.
- W mojej ocenie wartościowe i inspirujące rozważania oraz propozycje Doktoranta zawarte są w poszczególnych rozdziałach: dla naukowego poznania potrzebne było zaprezentowanie doktryny katolickiej i prawosławnej o sakramentalności małżeństwa, a zwłaszcza konsekwencje teologiczno-kanoniczne, jak to Doktorant ukazał w I rozdziale rozprawy. Również konieczną dla spójności tezy okazała się narracja Autora na temat powtarzalności małżeństwa w konfrontacji z ideałem monogamiczności, od źródeł biblijnych po następujący po sobie rozwój praktyki w Kościele pierwotnym oraz dziedzictwie historycznym Kościoła łacińskiego i perspektywy prawosławnej (wschodniej). Doktorant w sposób merytoryczny dokonał często interesującej reinterpretacji norm i zasad teologicznych, istotnych dla oryginalności porządku wiary i moralności. Argumentacja stosowana przez Doktoranta posiada wartość naukową, jest nawet zwiastunem autorskiej odwagi, tak koniecznej przy składaniu interesujących tez badawczych. Autor jest również świadomy tego, że współczesna rzeczywistość kanoniczno-prawna umożliwia prezentację całego spektrum zagrożeń, występujących w toku realizowania kanonicznego i teologicznego przesłania, które jest istotne dla osiągnięcia dobra duchowego wiernych Kościoła katolickiego i prawosławnego.
- Teologiczno-praktyczną wartość posiada rozdział III i IV, bowiem może stać się przewodnikiem w zakresie świadomego przeżywania wiary. Doktorant w sposób

kanonicznie bardzo poprawny dokonał wyważonej prezentacji niemal wszystkich możliwych okoliczności, w których wierni Kościoła katolickiego i Kościoła prawosławnego podlegają władzy swoich przełożonych w zakresie realizacji prawa do powtórnego zawarcia małżeństwa. Dyscyplina Kościoła katolickiego jest jednoznaczna, jasno określona, natomiast wartość poznawcza różnic jest o tyle potrzebna, aby zgłębić walor poznawczy możliwości zrealizowania prawa przez wiernych prawosławnych. Niebezpieczne są te sytuacje, kiedy podejmuje się nałożenia „kalki” dyscyplinarnej z Kościoła prawosławnego na utrwaloną kanonicznie praktykę Kościoła katolickiego. Każde planowane rozluźnienie powoduje zniekształcenie porządku sumienia i praktyki istotnej dla zachowania jedności w wierze. Doktorant z rozmysłem wskazał na takie zabiegi i jednoznacznie ocenił je negatywnie, bowiem należy stosować jedynie walor prawdy obiektywnej, aby podjąć życie w prawdzie, również prawdzie zbawczej. Tak walor ma również rozdział IV i rozważania na temat możliwości realizacji uprawnienia wiernych repetentów do przyjmowania Komunii świętej. To odpowiedzialny czas na przeżywanie komunii kościelnej na bazie komunii eucharystycznej. Warto wskazać za Doktorantem na wierność nauczaniu i dyscyplinie katolickiej, która jest znacząco inna niż rozwiązania stanowiące dyscyplinę prawosławną. W dyskusjach wiele mówi się o możliwości przyjmowania Komunii Duchowej przez wiernych nie mogących realizować prawa do Komunii Eucharystycznej. Zapomina się o tym, że jedynym uprawnieniem do korzystania z Komunii Duchowej jest aktualny stan dyspozycyjności do jedności eucharystycznej (stan czystego serca i wolności od grzechu). To jest nie wykonalne dla wiernych żyjących w grzechu, stałej okazji do grzechu przez naruszanie Bożego porządku łaski. Doktorantowi towarzyszy jasność i dobra precyzja proponowanych rozwiązań.

- W ocenie merytoryczno-formalnej pragnę także zwrócić uwagę na bibliografię prezentowanej rozprawy doktorskiej. Również ta część rozprawy jest bardzo wartościowa. Bogactwo przytoczonych źródeł i literatury przedmiotu wskazuje na fakt, iż omawiane zagadnienie sakramentalności powtórnych małżeństwa w Kościele katolickim i Kościele prawosławnym stanowiło istotną troskę Kościoła, aby wierni mogli w każdych warunkach obficie czerpać ze źródeł wiary, która rozwija się i dojrzewa kiedy jest przekazywana we wspólnocie Kościoła. Doktorant w benedyktyńskim trudzie przeanalizował źródła kodeksowe, papieskie dokumenty, dokumenty soborowe, dokumenty wydane dla Kościoła Powszechnego i Kościoła prawosławnego. Dokładność i sumiennosc interpretacyjna kościelnego ustawodawcy istotnie wpłynęła w rozprawie na jakość prezentowanej merytorycznej treści i czytelny sposób realizacji postawionego zagadnienia badawczego. Całość opracowania jest bardzo rzetelna, twórcza i posiada znaczącą wartość w naukowym poznaniu i prezentacji obranej tezy badawczej.

Sentencja końcowa

Prezentowana rozprawa doktorska Ks. mgra lic. TOMASZA KRZYSZTOFA KWIETNIA stanowi potrzebne opracowanie krytyczne z zakresu prawa kanonicznego.

Rozprawa jest godnym zauważenia naukowym osiągnięciem badawczym, z którego będą mogli korzystać zarówno kanoniści, jak i odpowiedzialni za duszpasterskie posługiwanie w Kościele katolickim i Kościele prawosławnym. Uwagi i wnioski wniesiono z życzliwością i troską o merytoryczną jakość opracowania specjalistycznego. Uważam, że praca spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim w Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z *Ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 roku.

Jestem przekonany, że Doktorant może być dopuszczony do następnych etapów przewodu doktorskiego, dlatego taki wniosek stawiam do Prześwietnej Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, a szczególnie do Rady Dyscypliny w Instytucie Prawa Kanonicznego.

Wrocław, dnia 16 września 2023 roku

Papieski Wydział Teologiczny
ul. Katedralna 9, 50-328 Wrocław
ks. prof. zw. dr hab. Wiesław Wenz
Kierownik Katedry Prawa Kanonicznego
i Prawa Wyznaniowego